ETNO-KULTUROLOŠKI ZBORNIK, BR. VII, SVRLJIG 2001-2002, str. 143-148.

Slavoljub Gacović

ODJECI DREVNIH MITOVA U BASMAMA TIPA *VODA* ILI *VINO GOSPODNjE* U KULTU MRTVIH KOD VLAHA SEVEROISTOČNE SRBIJE

U prvom delu rada izvršena je komparativna analiza motiva prisutnih u basmi tipa *Voda ili vino gospodnje* sa novozavetnim kanonskim i apokrifnim evanđeoskim “događajima” koje nalazimo i u rumunskim i u bugarskim koledarskim i drugim pesmama. U drugom delu rada, koristeći se istim metodom analize motiva, u navedenom tipu basme nalazimo odjeke klasičnog starogrčkog mita o Apolonu i u rumunskim i u bugarskim, kao i u srpskim, verovanjima u vezi sa Isusom Hristom i svetim Dimitrijem.

Ključne reči: basma, sveta majka Marija, Isus Hrist, sveti Dimitrije, Apolon.

Basmu tipa *Voda ili Vino Gospodnje*[1] zabeležili smo u nekoliko varijanata među Vlasima[2] na prostoru severoistočne Srbije sa motivima koji se u drugih naroda na Balkanu susreću najčešće u koledarskim pesmama. Kako je u folkloru Vlaha koledarska ili koja druga pesma postala basma koja se koristi u kultu mrtvih, teško je dati odgovor. Ali, kao i sve drugo što se od duhovne kulture moglo sačuvati u folkloru Vlaha, sačuvalo se uglavnom u kultu mrtvih. Po mišljenju naših kazivača, takozvana basma *Voda ili Vino Gospodnje* govori se teško bolesnom čoveku koji se zatim ili diže sa postelje ili umire, zato što ga đavo, kojim je bio opsednut, konačno napušta. Ta obajana voda ili vino daje se samrtniku pre nego što sunce zađe. Objavljena folklorna građa daje se u komparaciji sa onom koja je uglavnom prikupljena u drugih naroda na Balkanskom poluostrvu i susednim oblastima.

Elementi mnogih običaja u vezi s petlom, žabom, mišem, lukom i strelom itd. su, po našem ubeđenju, sadržani u mnogim mitovima o starogrčkom božanstvu, sinu Zevsa i Lete, Apolonu (Ἀπόλλων), koje je u vreme mikenske kulture preuzeto iz hetitsko-vavilonskog kulturnog areala, verovatno posredstvom Krita. Naslednik je hetitskog boga *Apullunas*-a, čije je ime verovatno

[1] С. Гацовић, *Бајања у култу мртвих код Влаха североисточне Србије*, Београд, Чигоја, 2001, str. 47-79.

[2] Etnonim *Vlah* i pridev *vlaški* su sinonimi etnonima *Rumun* i prideva *rumunski*, a u srpskom jeziku se koriste za rumunsko stanovništvo na prostoru severoistočne Srbije.

izvedeno iz vavilonske reči *apullu* "vrata"[3], koji ima dosta zajedničkih elemenata sa *mladim Isusom* iz vlaških basmi, *Dmitrom* iz vlaške mitološke pesme i *sv. Dimitrijem* uglavnom iz bugarske narodne pesme i uopšte tradicije.

Kada se Apolon rodio, *celo ostrvo je procvetalo i zamirisalo*, pa je zato *povezan i s vegetacijom ... kao onaj koji štiti njive i useve*, a u navedenoj vlaškoj basmi (IV 1.0, stih. 71-76, 95-98), kada je Gospod-Bog, odnosno ***mladi Isus***, vaskrsnuo, on ***izlastari***, ***propupa*** i ***ozeleni*** i *po [vasceloj] Zemlji Gospod hodi* (rum[b]. Răstări̯a şî înpupi̯a, şî-nverd̦a | Dumńe-D̦ău pră pomînt pleca)[4]. Zanimljivo je da se u jednoj bugarskoj pesmi kao **Bogorodičin** jedinorođeni **sin** pominje **sv. *Dimitar***: *Тръгнълѫ е Бужа майкѫ | Къд рай Божи, коладе ле, | Из улички, из пътички, | Дѫ си търси неин синѫ, | Неин синѫ, **свити Димитрѫ***, pa se tako mnoge osobine ovoga sveca mogu poistoveti s osobinama Spasitelja s jedne, i Apolona s druge strane.

Veruje se da je Apolonovom *rođenju prisustvovala boginja porođaja **Ejlejtija***, a rumunska koledarska pesma pominje Bogorodičinu sestru ***Solomiju***, koja prisustvuje porođaju Spasitelja: *Sestro, sestro, Solomijo, | Šta to meni može biti, | Ja imala muža nisam, | U blaženstvu ja se nađoh? | Ne brini ti, sestro, ništa | Rodićeš ti Gospod-Boga* (rum. - Soro, soro, Solomie, | Ce lucru poate să fie, | De barbat nu mi-am d'avut, | Şi tărhoasă m-am găsit? | - Nu gîndi, soro, nimica, | Că-i naşte pe Dumnezeu!)![5] Takođe se npr. u jednom apokrifnom *Protoevanđelju Jakova* pominje ***Salomija***, koju na porođaju Device Marije susreće baba iz Vitlejema. Vlaška pesma koju smo zabeležili u Slatini kod Bora peva o *žabi-nevesti* koja se udaje za nesretnog *Dimitra* i tom prilikom mu pominje svoju majku ***Solomiju***: *Oj ti Dmitre supružniče, | Veliku ti brigu nemaj, | Jer dok mama bude živa, | Ona stara Solomija, | Za nas dvoje biće dobro*. (rum[b]. Mă Dumitre soţîi̯oru al meu | Să n-aduś tu grije mare | Că cît o fi vii̯e mui̯ca-mi̯a-re | Solomii̯a a batrînă | Đe noi̯ o să fii̯e bińe)[6].

Petao, *svedok Sunčevog izlaska*, takođe je prisustvovao rođenju Apolona pa je zbog toga *postao Letina omiljena životinja*, a da bi Spasitelj oži-

---

[3] Д. Срејовић, А. Цермановић-Кузмановић, *Речник грчке и римске митологије*, Београд, СКЗ, 1987^{2}, str. 40.

[4] С. Гацовић, *Бајања…*, str. 52.

[5] Al. Viciu, *Colinde din Ardeal*, Bucureşti, Academia Română, 1914, pag. 33; D. O. Cepraga, *Graiurile domnului…*, pag. 32.

[6] Pesmu nam je ispevao Slobodan Marković u svojoj 65-oj godini života 20. VII 1999. godine. Navedene stihove autor ovog članka daje u svom prevodu. Siže ove pesme je sličan onom u srpskoj narodnoj pripoveci "*Gvozden čovjek*". Вук Ст. Караџић, *Српске народне приповјетке*, Београд, 1988, str. 209-211.

veo (vaskrsnuo), navedena vlaška basma (IV 1.0, stih. 99-102) kaže: *Svi petlovi | Krilima zamahnuše, | Na ivici grneta zakukurikaše | I Gospod-Bog ožive* (rum[b]. Toţ cocoşî | Ărpil'i ăş baća, | În dunga o̯al'l'i cînta | Dumńe-Ḑău învii̯a).

Apolonove svete životinje su, pored ostalih, ***miš***, i ***z̦aba***. Zato je on dobio i naziv *Σμινθεύς* - *Smintheus* tobože što tamani poljske miševe, *σμίνϑοι* (poznata je statua koju je Praksitel isklesao, a čuvena je i Skopasova kultna statua, koja prikazuje boga kako stavlja nogu na svoju svetu životinju, kao i grad *Sminta* u Troadi, čije se ime dovodi u vezu s Apolonom).[7] Kako bi se omogućilo vaskrsnuće Spasiteljevo, u navedenoj vlaškoj basmi (IV 1.0, stih. 80-82): ***Miš*** *ukrade klin pupčani | I sakri ga | Pod jaslama konjskim* (rum[b]. Îrćil'i a furat cuńu dî la buric | Şî l-a pitulat | Supt i̯esl'a cai̯ilor.).

U *Srpskom mitološkom rečniku* npr. Špiro Kulišić piše da se *u Zaglavku, u istočnoj Srbiji, dan po Mitrovdanu (27.X) naziva ...* ***Mišji*** *ili* ***Mišulov dan****, koji se praznuje da miševi ne bi po ambaru i kući štetu nanosili*. Nikola Pantelić naziva taj dan ***Mišiji praznik*** koji je praznovan i po *pet dana*, a Petar Ž. Petrović za isti dan ima odrednicu ***Mištrovdan***, gde, osim toga da se ne sme raditi kako *miševi ne bi činili štetu*, upućuje na odrednicu *Subota* gde se, pored ostalih, nalazi i ***Mišja subota***, koja se poštuje *neposredno posle devetog utornika po Božiću*. Tog dana se *ne radi ništa što je prteno (konopljano) da ga miševi ne bi izgrizli*. Isti autor kaže o ***Miholjdanu*** (29.IX) da *tog dana uginu svi poljski miševi koji nisu spremili zimnicu*. U vezi s odrednicom *Mištrovdan* zanimljivo je reći da isti autor pod odrednicom ***Mitrovdan*** kaže da se na ovaj dan *ne spava izvan svoje kuće* i da se *u svaki ugao stavi ... kamen* ***belutak*** *kao* ***zaštita od miševa***.[8]

Bugari takođe poštuju ***Mišite praznici***, koji se praznuju u dane hrišćanskog praznika Sv. Nestora (27.X), na prostoru severne i zapadne Bugarske, Sv. Trifuna (1-3.II), *sred rupcite v Strandža i Rodopite i pri preselnicite v Dobrudža*, Sv. Katerine (24.XI), koja je u južnoj Trakiji *смятана за покровителка на гризачите*, a među makedonskim Bugarima, u pojedinim mestima u Dobrudži i Strandži, praznuju se ovi praznici na *Песи понеделник от Сирната неделя.* Pored navedenih praznika, kako bi se izbavili miševa, stanovnici naselja u oblasti Strandže i Trojanskog Balkana organizuju za njih simboličnu svadbu, koja je poznata pod imenom ***miša***, ***miškina*** *ili*

---

[7] Zanimljivo je navesti kao paretimologiju da Vlasi za *duševno obolelog čoveka* kažu: la ***zmipćit*** Dumńe-Zău - *umno poremećen* od Gospoda Boga, gde se reč ***zmipćit*** dovodi u vezu s nazivom Apolona *Smintheus-a*.

[8] Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, *Српски митолошки речник*, Београд, Етнографски институт САНУ, 1998[2], str. 307, 308, 309, 426.

mišeška svatba. Za tu priliku žene istoga imena ulove miša i mišicu, uređuju ih kao mladence i stavljaju u ambar, drveni gavan ili tikvu, vezane jedno za drugo konopcem. Na ovoj svečanosti okupe se svi seljani i uz muzičku pratnju svadbe izvode miševe-mladence *извън* ***землището*** *– в горатa, на висока могила или при рекатa*.[9] Pod odrednicom ***Dimitrovden*** u *Bugarskoj mitologiji* nalazimo још da se ovaj svetac *počita i kato pokrovitel na mišhkite,* da je povezan *със света на мъртвите,* da *в народния култ към светеца той се мисли поголям брат близнак на св. Георги. В иконографията се изобразява като светец конник, който язди на червен кон*, kao i to da se na dan ovog sveca *izvъršvat različni gadaniя...*itd.

Što se tiče svete Apolonove životinje **žabe**, u navedenoj vlaškoj basmi (IV 1.0, stih. 43-46) čitamo da je: *Pošla … sveta majka Marija | Sa svetom majkom Prečistom | Da sinčića svoga traži, | A* ***Gospoda Boga žabljeg*** (rum[b]. A pľecat sînta mai̯că Marii̯e | Cu sînta mai̯că Pre̯aśe | Să caće fioľetu lor, | Dumńe-Ḑău broşćilor.)[10], dok se u *Bugarskoj mitologiji* ***žaba*** smatra za *свято животно в тракийските земи, тъй като е благословено от св. Богородица*, jer kada je *Божията майка родила, никое животно не отишло да и занесе храна. Само жаба я посетила и я нахранила с 'крушова чорба'*. Veza svete majke Marije i žabe povodom porođaja Spasitelja odražena je i u bugarskoj narodnoj pesmi: *Замъчи се Божа майка, | От Игната до Коледа, | Бог са добил на Коледа, | Добила го, фърлила го. | ...| Ей че иде* ***черна жаба*** *| И дирили черно жабе. | Ка я виде Божа майка, | Тя се спусна та го взела | Какво носи черно жабе? | Мойто дете слънце грее* itd. Prema vlaškoj narodnoj pesmi *Dimitar* ili *Žaba* (*Dumitru* or *Bro̯asca)*, koju donosimo fragmentarno, a koju smo zabeležili u Slatini kod Bora, pominje se žaba-nevesta koja, u mitološkom sižeu, poziva u pomoć svoju majku po imenu *Solomija*: *A najmlađi* ***Dmitar*** *beše, | ... | Odape iz luka strelu, | ... | S oblacima se pomeša | I daleko ona ode, | Sve do na kraj Zemlje ove, | U glibove morske ode. | A sve usred onog blata | Samo žablje kreketanje. | ... | Za njim [Dmitrom] krenu, o Gospode, | Jedna* ***žaba*** *sva krastava | Sa noktima izvrnutim. | ... | A Dmitar mi tada reče: | "Žabo krastava, o Bože, | Strašna li si, o Gospode, | ...| Ona 'vako tada reče: | "Oj ti, Dmitre, supružniče, | Veliku ti brigu nemaj, | Jer dok mama bude živa, | Ona stara* ***Solomija****, | Za nas dvoje biće dobro.* (rum[b]. Da-Dumitru al măi̯ micî | ... | cu sculʼiţa-n sus cîn-da-re | ... | Cu noveri să mesćeca-re | Şi đeparće să duśa-re |

---

[9] *Българска митология : Енциклопедичен речник*, първо издание, съставител Анани Стойнев, София, 7М+ЛОГИС, 1994, str. 217-218

[10] С. Гацовић, *Бајања*, str. 51-52.

La capu pomîntului̯ | La namolu mărilui̯. | Dă-n mijlocu bălțîlui̯ | I̯e crăcăńitu broşćilui̯. | ... | Dupa i̯el Do̯amńe să luva | Baş o bro̯ască mă rîpo̯asă | Cu gi̯arîl'i-n sus înto̯arsă | ... | Da Dumitru śe-m vorbi̯a | Do̯amńe, Do̯amńe bro̯ască ro̯ască | Cum i̯eşć tu Do̯amńe đe frico̯asă |... | Si đin gură śe vorbi̯a-re | Mă Dumitre soțâi̯oru al meu | Să n-aduś tu grije mare | Că cât o fi vii̯e mui̯ca-mi̯a-re | Solomii̯a a batrână | Đe noi̯ o să fii̯e bińe).[11]. U ovoj pesmi izgleda da su se izmešale obe apokrifne tradicije oko porođaja Device Marije, i ona sa žabama i ona sa Solomijom. Ni ime mladoženje Dmitra nije bez razloga dovedeno u suodnos sa žabom-nevestom, koja je opet u vezi s Bogorodicom, jer se u jednoj bugarskoj narodnoj pesmi iz Novog-sela (Rusensko) sveti Dimitar pominje kao Bogorodičin sin: *Тръгнълѫ е Бужа майкѫ | Къд рай Божи, коладе ле, | Из улички, из пътички, | Дѫ си търси неин синѫ, | Неин синѫ, свити Димитрѫ* koga je video sveti Đorđe *Татък долу у долчинкѫ. | Лъжехѫ гу, лъстехѫ гу, | Дур три моми съмудиви.*[12]

Apolonovi atributi su ***luk***, ***strela***, *omfalos* itd., a u stihovima navedene vlaške pesme, kako bi našao svoju nevestu, mladoženja *Dimitar odape iz* ***luka strelu***, a ona *s oblacima se pomeša sve do na kraj Zemlje ove, u glibove morske ode*. Što se tiče omfalosa, navešćemo sledeći podatak. Sveta majka Marija je uspela doći do Spasiteljevog *klina pupčanog*, ali ga nije mogla namestiti bez pomoći *bajalica* koje se *pomoliše* tako da ***klin pupčani od borovine*** *na srce Gospoda Boga pade* (IV 1.0, stih. 77-94: [Židovi ga] *Prokleše …, pokopaše | Sa pupoljkom bukve | I klinom bora. | Miš ukrade klin pupčani | I sakri ga | Pod jaslama konjskim. | Sveta majka Marija kad je čula, | Ona brzo do jasala | Konjskih dotrča | I klin desnom rukom | U naručje metnu | I do groba Gospoda Boga | Ona ode, | Prođe jednom i drugi put, | Po treći put, | Bajalice su se molile | I klin na srce | Gospoda Boga pade.* - rum[b]. I̯ii̯ la blăstămat şî la-ngropat | Cu muguri̯el dă fag | Şî cu cuńişor dă brad. | Î̑rćil'i a furat cuńu dî la buric | Şî l-a pitulat | Supt i̯esl'a cai̯ilor. | Sînta mai̯că Marii̯e cîn aşa auḑa, | I̯a fuga la i̯esl'a | Cai̯ilor al'erga | Cuńişoru cu đirii̯apta | În sîn îl baga | Şî la mormîntu lu Dumńe-Ḑău | I̯a să duśa, | Treśa o dată şî dă dă or, | A tril'a o̯are, | Śişțorel'l'i să rogovi̯a | Cuńişoru la ińimă | Lu Dumńe-Ḑău cađa.).

Apolon je imao više funkcija, koje su nastale iz njegove osnovne, *da brani i štiti* i da *isceljuje*, što dolazi do izražaja u najstarijem predanju, jer svaka je *bolest smatrana* nekom *vrstom nečistoće (mijazma)*, koja se mogla

---

[11] Vidi napomenu 6.

[12] Ц. Вранска, *Апокрифитѣ за Богродица и Българската народна пѣсень*, Сборникь на Българската академия на наукитѣ, кн. XXXIV, София, 1940, str. 150.

ukloniti *očišćenjem i pokajanjem*. Tako i u navedenoj vlaškoj basmi kada je Spasitelj oživeo (vaskrsnuo), *on po vasceloj zemlji pođe* sa svetom majkom Marijom i svetom majkom Prečistom, i ***kod bolesnika dođe*** da ga pita da li mu je neko iz familije sagrešio. Ako jeste, on će mu ***grehe oprostiti*** i ***dušu rasteretiti*** (IV 1.0, stih. 102-106, 117-120: *I Gospod-Bog ožive, | Po vasceloj zemlji pođe | Sa svetom majkom Marijom | I svetom majkom Prečistom | I kod bolesnika dođe | ... | Da mu oproste, | Dušu da mu olakšaju, | Po lestvama srebrnim | Da ga prime*. - rum[b]. Dumńe-Ḓău înviia, | Pră pomînt pl'eca | Cu sîntă maiică Mariie | Şî cu sînta maiică Preśe | Şî l-al bolnau să duśa | … | Să-l prostască, | Sufl'itu să-i uşuriască, | Pră scărĭ dă arźint | Să-l primiască.).

Jedna od Apolonovih glavnih odlika je i *mantika*, koja se razvila iz njegove *vidarske funkcije*, jer su *kod svih naroda čarobnjaci i vrači – lekari istovremeno i proroci*, a u vezi s ovom njegovom odlikom valja reći da se na dan Sv. Dimitrija (26.X) u bugarskoj narodnoj tradiciji *izvъršvat različni* ***gadaniя***.

Apolon je i *bog smrti*, što je uostalom pokazao u trojanskom ratu, a Spasitelj će u navedenoj vlaškoj basmi po ***lestvama srebrnim*** *prihvatiti* pokojnika na nebu. Pod odrednicom ***Dimitrovden*** u *Bugarskoj mitologiji* nalazimo da je sv. Dimitrije povezan *със света на мъртвите*, a u vlaškoj pesmi ***Dimitar*** odlazi za svojom suđenicom žabom na kraj Zemlje, u *glibove morske* gde se inače, u verovanju Vlaha, nalazi i svet blaženopočivših senki, što se vidi, npr., u stihovima petrekature iz Nikoličeva (Ńicol'iśa I, stih. 85-86, 91-95: *A do samog vrha vrbe | Jedan mostić uređen je, | ...| Prođi da se ne uplašiš | Kada čuješ bajalice, | Bajalice koje vrište, | U mulju, u zelenom blatu, | I u žabljem kreketanju* - rum[b]. Pănă-n vîru la salcuţă, | Iastă o punće ogođită, | ... | Să treś să nu će spomînţ, | Cîn-vi auzî şćirńiśil'i, | Şćirńiśil'i kirăiind, | În nămol đe mătăśină, | În kicoćel'-l'i broşćilor.)[13].

Zanimljivi su bugarski ikonografski prikazi svetog Dimitrija, gde se *изобразява като* ***светец конник,*** *който* ***язди*** *на* ***червен кон***[14], a koji, po našim saznanjima, predstavlja ***solarni motiv***. Stihovi navedene vlaške basme kažu nam da je miš ukrao klin pupčani i sakrio ga pod ***jaslama konjskim***, što podseća na one jasle koje se pominju u biblijskim i apokrifnim jevanđeljima, u kojima je rođen Spasitelj, ili je to podatak koji govori o recentnom ostatku poistovećivanja hrišćanskog Spasitenja sa starijim kamenim ikono-

---

[13] С. Гацовић, *Petrecătura (песма за испраћај покојника) у Влаха Унгурјана*, Зајечар, 2000, str. 193-194.

[14] Zanimljivo je navesti prikaz Sv. Dimitrija na crvenom konju u pripratí manastira Temske kod Pirota.

grafskim prikazima boga Sunca na konju boje zlata ili plamena.[15] Nama se čini da opis koji nalazimo u navedenim basmama predstavlja pre jedno takvo solarno božanstvo prikazano na konju nego li hrišćanskog Spasitenja, Isusa Hrista. Imaginarnu simboliku motiva *solarnog božanstva* nalazimo i u jednom tekstu iz Dobrudže, u kojem se čudnovati konj naziva *Žuća* sa očiglednim i providnim solarnim aluzijama: *Žuća skače u polje oprljeno, | Polje oprljeno, kada ga vide, | Najlepše mi ozelene* (Galben sare-n câmp pârlit, | Câmp pârlit, când l-au văzut, | Mai frumos că mi-a-nverzit. | ...)[16] ili u jednom drugom tekstu iz Braile: *Nije skup velikih boljara, | Već je Sunce mlad konjanik | Na jednom konjiću žućkastom… | Oprljena polja ozeleneše | Veliki boljari konje privezaše; | Kako ih ko priveza, | Sve se Suncu zahvaljuje, | Sve Suncu i svecima* (Nu-i stobor de mari boieri | Şi-i Soare tânăr călare | Pe-un căluşel gălbior… | Cânchi pârliţi mi-a otăvit | Mari boieri caii şi-a priponit; | Care cum îi priponea | Tot Soarelui-i mulţumea | Tot lui Soare şi sfinţilor).[17]

Širenje Apolonovog kulta može se pratiti pouzdano tek od druge polovine V v. stare ere, a u republikanskom periodu Rimske imperije bio je poštovan isključivo kao ***bog zdravlja***, što se nastavilo i u doba carstva,[18] pa su takve njegove osobine mogle dugo vremena uticati na preobraćene mnogobošce u formiranju lika njihovog Spasitelja, Isusa Hrista.

U prilog tome da su ime i kult boga Apolona bili prisutni i veoma rasprostranjeni na Balkanu, možemo navesti i rad Aleksandra Lome *Dva slo-*

---

[15] Poznata homerska sintagma *Zeus pater eelioste*, koju lingvisti zbog sačuvanog nominativa *eelios* pored vokativa *Zeu pater* smatraju arhaičnom, ubedljivo dokazuje duboku starinu Helijeva kulta u grčkoj mitologiji. Ali, tek od VI v. stare ere poistovećuje se, npr. u pitagorejskoj mistici, *Apolon Musaget s Helijem i postaje i bog Sunca*, čiji je kult u punoj meri bio razvijen na ostrvu Rodosu (rodski *Kolos*), a u rimsko-helenističkoj epohi svemoćni Apolon Helij je morao da ustupi mesto iranskom Mitri (isp. l. i. *Dimitar* < *Di* "*Bog*" + *mitar* "*Mitra*"), koji je tada predstavljao *Sol Invictus*. *Apolon* je često odlazio među blažene Hiperborejce, kao i njegov "*sin*" *Faeton*, dok mu je drugi sin *Pataros* osnovao istoimeni grad u Likiji. Tako glavno božanstvo svetlosti, *Apolon*, dobija epiklezu *Patarenos*, *Pataranos*, koja se održala na prostoru Balkana u imenu hrišćanske jeresi, tzv. *Patarena*, poznatih još pod imenom *Bogumili*, što je dokaz više da poklonici Apolonovog kulta u solunskom zaleđu nisu prihvatili hrišćanstvo onako kako se ono propovedalo u Rimu ili Carigradu. М. Будимир, *Са балканских источника*, Београд, 1969, str. 195, 196, 197 и 198.

[16] C. Brăiloiu, E. Comişel, T. Găluşcă-Crâşmariu, *Folclor din Dobrogea.* Studiu introductiv de Ovidiu Papadima, Bucureşti, Minerva, 1978, pag. 75.

[17] N. Densuşianu, *Vechi cântece şi tradiţii populare româneşti (Texte poetice din răspunsurile la "Chestionarul istoric")*. Text ales şi stabilit, studiu introductiv, note, variante, indici şi glosar de I. Oprişan, Bucureşti, 1975, p. 13.

[18] Д. Срејовић, А. Цермановић-Кузмановић, *Речник...*, str. 38-42.

venska naziva za crnu topolu i Apolon kao božanski oganj,[19] u kojem je ukazano na to da ***Jablan*** *kod južnih Slovena dolazi i kao ime mitološke ličnosti* Apolona.[20]

Na pitanja koja smo sebi postavili, nismo dobili direktan odgovor, ali smo došli do nekih podataka koje smo, nadamo se, povezali u jednu novu celinu, koja bi mogla koliko-toliko udovoljiti našoj naučnoj radoznalosti. Naravno, samim tim donekle smo dali odgovor na postavljena pitanja ili makar dali određenu meru verovatnoće pošto ni istoriografska ni arheološka evidencija kao, uostalom, ni etnografska ne sežu do nama potrebne dubine u ovim problemima.

---

[19] А. Лома, *Два словенска назива за црну тополу и Аполон као божански огањ*, "Кодови словенских култура", бр. 1, Београд, 1996, str. 23-30.

[20] Pored onoga što je navedeno iz rada A. Lome, ukazali bismo na toponime *Veliki* (oko 1150 m. nadmorske visine) *i Mali Jablen*, koji se nalaze iznad sela *Dejanovca* na obroncima Stare planine kod Knjaževca. Indikativno je, a ide u prilog navedenom mišljenju, da se nedaleko od Velikog Jablena nalazi *crkvište Sv. Bogorodice* sa zavetnim krstom, a na Malom Jablenu postoje do danas neistraženi materijalni ostaci. Ove podatke dobili smo od Dejana Krstića pa mu se i ovom prilikom najtoplije zahvaljujemo. Pored toga, Miodrag Velojić je u okolini Kalne nedaleko od Knjaževca zabeležio toponim *Jablen*, čiju lokaciju nije precizno uspeo da odredi, ali je zanimljiva reakcija kazivača koji je svoju suprugu pitao: *Je l' toj onoj mesto gde se javljaju osenje?*, na šta je dobio potvrdan odgovor. (Миодраг Велојић, *Репушница – село којег више нема*, Београд – Минићево, 2000, str. 10, нап. 11).